

לחנימא ברמיזא

רמזים, ציצים ופדחים, המעטרים את הלימוד השבועי

"בית הלל אומרים, הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר".
 דף צב ע"א
 בספר "טעמי המנהגים" (קונטרס אחרון אות תקכב) מביא טעם לשבח שאמר כ"ק מרן מהר"ש זי"ע למנהג טיבול הכרספס במי-מלח בליל הסדר, על פי דברי בית הלל ש"ה פורש מן הערלה כפורש מן הקבר".
 כי הנה, איתא במדרש (שמור' יט, ה) שבני שבט לוי היו יכולים להקריב קרבן פסח, כיון שהיו נימולים, וכאשר הריחו בני ישראל את ריח פסחיהם של בני לוי, באו אל משה רבינו ובקשו מאתו שגם הם רוצים להקריב קרבן פסח, ואמר להם משה רבינו: "היה אומר הקדוש ברוך הוא אם אין אתם נימולים אין אתם אוכלין", ואכן בני ישראל מלו עצמם וכך יכלו לאכול גם הם קרבן פסח.
 ואמר מרן מהר"ש זי"ע, שהרי מצינו ש"ה פורש מן הערלה – כפורש מן הקבר", ואם כן הוצרכו בני ישראל לטבול אחרי שמלו. ובמצרים הרי לא היה היכן לטבול כי אם בנהר הנילוס. והלכו כל הששים ריבוא אל הנילוס, ומרוב העם היה נעצר המים, ונקרא 'מים מלוחים' – מים עכורים. ולכן טובלין הכרספס במי מלח, שמרמז לששים ריבוא (שכרפ"ס נוסריקון: ס' פ"ך, לזכר שישיים ריבוא שעבדו עבודת פרוך במצרים) ולמים מלוחים, שבאו כולם אל הנילוס לטבול עצמם... עכ"ל.
 [אגב נוסף מה שכתב כ"ק האדמו"ר רבי יהודה משה מאלכסנדר זצ"ל בספרו "פרדס יהודה" (סי' לב), כי לכאורה מדברי הגמ' בסוגיין נמצא שהיה אז לבני ישראל דין של 'ישראל ולא דין של 'בן נח', שהרי אילו היה להם דין של בן נח – הלא היו צריכים להתמתן שבעה ימים עד שיטהרו, כשיטת בית הלל בסוגיין, ורק מאחר שהיה להם דין של 'ישראל' על כן יכלו לאכול קרבן פסח לערב, וכפי שאיתא בגמ' בסוגיין כי "ערל ישראל – דברי הכל טובל ואוכל את פסחו לערב", וא"ש.]

"תניא: גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייב לעשות פסח שני, דברי רבי. רבי נתן אומר, כל שזקוק לראשון – זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון – אין זקוק לשני".
 דף צג ע"א
 בספה"ק "באר מים חיים" (פרשת בהעלתך) מבאר על פי דברי הברייתא הללו את מאמר הכתוב (במדבר ט, יד): "וכי יגור אתכם גר, ועשה פסח לה' וגו'". כי "לכאורה, לא נודע מה בא הכתוב להשמיענו, כי הלא הגר חייב בכל המצוות כישראל, ומהיכא תיתי היה לומר, לשנות מצוה זו מכל מצוות התורה, שגר לא יאכל בו".
 ומבאר "על פי הא דתניא גר שנתגייר בין שני פסחים – חייב לעשות פסח שני, דברי רבי. ר' נתן אומר, כל שזקוק לראשון זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני וכו'". והרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' קרב"פ ה"ז) פסק כרבי, דחייב בפסח שני לבד. וזה אשמועינן הכתוב בפסקי דינים של פסח שני – 'וכי יגור אתכם גר ועשה פסח', כלומר: גם בפסח הזה שאנו מדברים, בו אם יתגייר בין שני פסחים – יתקף יעשה פסח, אף שלא היה זקוק לראשון, וכפסק ההלכה. ובזה מתורץ גם כן מה שלכאורה מיותר הכתוב כולו, כי כבר נאמר זה בפרשת בא (שמות יב, מה): 'וכי יגור אתך גר' וגו', אלא לומר – אף שלא היה זקוק לראשון, מכל מקום יעשה פסח שני כנאמר. עכ"ל.

לחידוּדא
 חידושים וחידודים על הלימוד השבועי

חיוב נשים בקרבן פסח

איתא בברייתא (צא ע"ב), כי לשיטת רבי יהודה ורבי יוסי "אשה, בראשון שוחטין עליה בפני עצמה" – היינו שחייבות בפסח ראשון, ואילו רבי שמעון חולק ואומר שהקרבן קרבן פסח (בפסח ראשון) לנשים אינה אלא רשות. והרמב"ם בריש הל' קרבן פסח (פ"א ה"א) פסק כרבי יהודה ורבי יוסי, ש"אחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו".
ובגוף הדבר מדוע אכן נשים חייבות בקרבן פסח, דן בכך **התשב"ץ** בתשובותיו (ח"א ס"א): "שאלת, מפני מה חייבה תורה בקרבן פסח במועדו לנשים כאנשים, ולפי הכלל שבידינו תהיה פטורה דאמרינן (קידושין כט, א) כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה, אלא אם כן נתחייבו מהכלל עצמו שאמרנו: וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא, אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ וכו'...".
ובהמשך דבריו מבאר, כי "לענין פסח נראה הטעם מפורש, לפי שטעם הפסח 'על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים בנגפו את מצרים, ואת בנינו הציל'. והם (=הנשים) היו באותו הנס, ומטעם זה נתחייבו במגלה ובחנוכה (עי' מגילה ד, א). אי נמי, כיון שחייבות במצה – משום טעמא ד'כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה', מהאי טעמא גופיה נתחייבו באכילת פסח, דהא כתיב 'על מצות ומרורים יאכלוהו', ו'כל שישנו בקום אכול מצה ישנו בקום אכול פסח'.

אמנם, בספר "גור אריה" על הרמב"ם מקשה על דברי התשב"ץ שתי קושיות: **א.** "דאי מטעם דאף הם היו באותו הנס אם כן ליחייבו בסוכה נמי". **ב.** "מאי האי דהשיבו 'מדכתיב על מצות ומרורים וכו', כל שישנו במצה ישנו בקרבן פסח, וכי הלימוד הוא דשאל השואל, והלא טעמא הוא דירד לשאו"ל, ואיך הרב חידש לימוד אחריתא מדידיה", מה גם שהגמ' עצמה מביאה את המקור לדברי רבי יהודה מהא דכתיב 'במכסת נפשות' – 'ואפילו נשים'... ומסיים: "וצריך ישוב".
ובספר "תורה תמימה" (שמות יב) הקשה עוד, כי מגילה להתשב"ץ לחדש דרשה שאינה מובאת בתלמוד. והוא עצמו מתרץ תירוץ דומה למה שתירץ התשב"ץ, כשהוא משלב את ב' התירוצים יחד באופן ששוב לא יוקשה. וז"ל: "אמנם, אם נרצה למצוא טעם זה לחיוב דפסח בנשים, יש לומר פשוט, דהא עיקר טעם ממצות אכילת פסח היה לסימן שפסח הקב"ה על בני ישראל בנגפו את בכורי מצרים ולא נתן המשחית להרוג את בכורי ישראל, ולדורות היו מצוה זו זכר לענין זה. ואיתא בפסיקתא פרשת בא: 'ומת כל בכור – בין בכור זכר בין בכור נקבה'. אם כן, פסח הקב"ה גם על בכורות ישראל הנקבות. ואם כן, הלא אף הן היו באותו הנס, ופשוט דחייבות בשביל זה כמו אנשים וכמו שחייבות מטעם זה בארבע כוסות ובמקרא מגילה ועוד, כנודע". עכ"ל.
אולם, עדיין הקושיא הראשונה שהקשה ה"גור אריה" במקומה עומדת גם לפי תירוץ זה, וצריך עיון.

"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה..."

בחג הפסח – זמן חרותנו – נתחזק ביתר שאת בלימוד ה'עמוד היומי' ממסכת פסחים במסגרת "אהבת תורה",

כתקנת משה רבינו "שיהיו ישראל שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח"

(עי' מגילה ד ע"א)

זכור: גם בכידוד ובהסגר ניתן לחוש 'בן חורין' אמיתי, על ידי לימוד התורה!

ההכנה הראויה לפסח – בלימוד מסכת פסחים והלכות פסח

ובבוא בנו מהר"י הנ"ל לפני אביו מרן מהר"ש, אמר לו כדרכו שלא יהיה עוד, ולא הועיל. ובא אליו שנית, ואמר מרן מהר"ש, כי בטור ובית יוסף יש כל מיני רפואות, ויש סימן אחד המסוגל, שאם לומד סימן זה אז יש בכחו לגרש מחלת הקדחת רח"ל, וזה זמן רב לא למד סימן זה, וחזר ולמדו, ואז אמר לבנו כדרכו – ותיכף פסקה המחלה". עכ"ל.

*

נביא בזאת עובדין טבין שארעו עם רבותינו הקדושים בימים שלפני חג הפסח, מהם נלמד עד כמה יש לנצל את הזמן ללימוד התורה גם בימים עמוסים אלו של ההכנות המרובות לחג הפסח.

~ בבית משפחת הרה"ק רבי אלעזר רוקח זצ"ל אשר בעיר בראדי, רבתה ההמולה בימים העמוסים של ערב חג הפסח, כשידי בני המשפחה מלאות בעבודה רבה לקראת חג הפסח הממשמש ובא. אולם, הילד הקטן 'שלום' – לימים כ"ק מרן מהר"ש זי"ע – ביקש גם בימים אלו להמשיך ולהתעסק בלימוד התורה הקדושה, מושו חייו עלי אדמות.

ביקש שלום לישב בשלוח וללמוד, אבל לא מצא מקום נוח ושקט שם יוכל לשבת וללמוד באין מפריע, מבלי שירחיקוהו משם בעקבות נקוי הבית. חיפש הילד אחר מקום רגוע ומתאים, עד שנפל בלבו הרעיון להכנס מתחת לשולחן הבית, וללמוד שם ברוגע... כך התיישב מתחת לשולחן והמשיך ללמוד בשקידה רבה ובהתמדה, ללא הפרעות.

השעות עברו, ולפתע הבחינו בני המשפחה כי הילד איננו, וכי זה כמה שעות שלא הבחינו בו. חפשוהו אפוא בני המשפחה בכל מקום אפשרי, עד שלבסוף מצאוהו יושב מתחת לשולחן והוגה בתורה, כשהוא אינו שם לב למתרחש סביבו, עד שאפילו לא הרגיש שזה זמן מה כולם מחפשים אחריו...

~ עוד מסופר על התמדת התורה של רבותינו הקדושים בעתים הטרודים הללו של ערבי פסחים, שבערב פסח לאחר מעמד 'שריפת חמץ', היה כ"ק מרן מהר"י זי"ע נוהג לומר 'פשעטיל' שלם באחת מסוגיות הש"ס בפני כמה מיוצאי חלציו, כביכול אין עתה זמן לחוץ ודחוק, וכאילו אין לו טרדות נוספות ביום מלא וגדוש זה...

~ לסיימא דמילתא נביא עובדא שאירעה באחת השנים בליל בדיקת חמץ אצל כ"ק מרן מהר"א זי"ע, כאשר מרן זי"ע זירז את הבחורים שהסתופפו בצלו בעת בדיקת חמץ, שילכו להגות בלימוד התורה.

כי הנה, בשנות מגוריו בארץ ישראל היה מרן זי"ע מתחיל את בדיקת החמץ בבית התפלה שבביתו נאוה קודש, ולאחר מכן המשיך את הבדיקה בתוך חדרו בבית השונים.

פעם אחת, כאשר כנס אל תוך הבית להמשיך את הבדיקה, נדחקו כמה בחורים בעקבותיו, מרוב השתוקקותם לראות את עבודת הקודש. פנה אליהם מרן ואמר להם בתוכחה מהולה בחיבה: 'ס'איז נישט קיין מנהג'... (=אין זה מנהג לראות את בדיקת החמץ של רבוה"ק).

לאחר מכן זרז אותם מרן שילכו ללמוד, ואמר: "מעג מען זיך שוין זעצן לערנען!" (=כבר מותר לשבת וללמוד!).

בעמדנו סמוך ונראה להתקדש חג הפסח הקרב ובא, מה טוב ומה נעים לציין, כי כלל לומדי "אהבת תורה" ברחבי תבל זוכים להגיע לחג הפסח בשנה זו עם הכנה נעלה וייחודית, כאשר זה חודשים ארוכים שכולנו עוסקים מדי יום ביומו בליבון ולימוד ענייני הפסח במסכת פסחים, החל מדיני בדיקת וביעור חמץ וכלה בהלכות הקרבת קרבן פסח, הרחמן יזכנו לקיימה בפועל ממש בירושלים הבנויה בהאי שנתא.

והלא ידוע מפי ספרים וסופרים, כי לימוד המסכת העוסקת בענייני החג – היא היא ההכנה הנאותה לחג. וכלשון קדשו של ה"שם משמאל" (פרשת נצבים): "... הענין שקבעו לכל יום טוב מסכתא בפני עצמה, וכמו שהגיד כ"ק זקני האדמו"ר הגדול מקאצק זצלה"ה, שהחכמים גנזו האור של יום טוב בהמסכתא, עד כאן דבריו. ולפי דרכנו יתפרש, שלקבל האור של יום טוב, שיהיה קבוע על לוח לבו, צריך שיהיה הלב מעובד ומזוכך ראוי לאותו האור, וזה משיגים על ידי התעסקות במסכתא של אותו יום טוב!" עכ"ל. ובמקום אחר (פרשת במדבר) כתב, כי "לפי גודל ההשתדלות והעיון במסכת – כן מוצאין את האור כי טוב"...

וכן ידוע, שרבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע היו מעודדים ומזרזים את החסידים, להקדיש זמן ללימוד הלכות החג לפני כל מועדי השנה, באמרם שיעיקר ההכנה לחג היא בלימוד ההלכות הקשורות אליה, כי על ידי לימוד ההלכות יודע האדם איך להתנהג בחג, ובכך הוא יכול להרגיש את טעם החג ולזכות לאור קדושתו!

בענין זה מסופר, שפעם הורה כ"ק מרן מהר"ד זי"ע להכריז בשבת הגדול, שכל אלו שישוהו אצלו ב'ליל הסדר' ילמדו מתחילה את הלכות עריכת הסדר בשולחן ערוך.

הוסיף מרן וביאר את טעם הדבר, ואמר: "כיון שאינני רוצה שיישבו אצלי ב'ליל הסדר' כמו עמי-הארצות..."

ויצוין עוד בענין זה, שדרכו של כ"ק מרן מהר"א זי"ע היתה, שמדי לילה היה המשמש בקודש מקריא לפניו כמה מהלכות מספר הרמב"ם, ולפני כל חג וחג היה המשמש לומד לפניו מהלכות החג הקרב ובא, כדי להתכונן לחג בלימוד הלכותיו...

אשר על כן, אשרינו מה טוב חלקינו – לומדי "אהבת תורה" – שזכינו לעשות 'הכנה דרבה' שכזו לקראת חג הפסח, ויהי רצון שאכן נזכה לחוש את האורות והקדושות של חג הפסח כדת כראוי וכנכון.

*

אגב נוסף, שכאשר מתכוננים לחג הפסח בלימוד הלכות הפסח 'טור' ו'בית יוסף', זוכים גם לסגולה מיוחדת להנצל מן כל עקא ומכל נגע ומחלה בס"ד, שכן כ"ק מרן מהר"ש זי"ע אמר פעם, ש"בטור ובית יוסף יש כל מיני רפואות". וכפי שכותב המהרש"ם מברעזאן זצ"ל בהגהותיו לספר "דברי יצחק" (סימן מ'): "שמעתי, כי פעם אחת היה לגה"ק מוה"ר יחושע מבעלזא זי"ע"א חולי הקדחת רח"ל, ונודע כי היה מפורסם ובדוק ומנוסה כי בבוא חולי כזה לפני מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע"א, והיה אומר שלא יהיה עוד, חלפה הלכה לה המחלה תכף ומיד. וכאשר ראיתי בעיני אצלי, שהיתה לי מחלה זו כל הקיץ, ובבואי לפני מהר"ש ואמר שלא יהיה עוד, הוטב לי תכף ופסקה המחלה.

דף השער של 'הגדת אמסטרדם' העתיקה, שנדפסה בשנת תנ"ה

המערכת מברכת את כל קוראי הגיליון, את כלל לומדי "אהבת תורה" ואת כל בית ישראל בברכת א כשרן פסח און א פרייליכן יום טוב!

בעז"ה הגיליון הבא יופיע לקראת שבת פרשת שמיני – "שבת געלע מצות" הבעל"ט